

Jaargang 40
Nummer 6
Oktober 2009
Prijs € 5,90

Maatschappij & Politiek

Staatsbestel
Griekse politiek
Schoolexamen

Vakblad voor
Maatschappijleer

Inhoud

Wie is de baas in Nederland? 4
De toekomst van het liberale staatsbestel

Corruptie en islam 6
Een Griekse visie op politiek

Gelijke gevallen gelijk behandeld 7
Burgerschapseducatie

Alle leerlingen een voldoende? 9
De kwaliteitsborging van het schoolexamen Maatschappijleer

Haïtiaans varkentje gewassen 11
De gevolgen van neoliberale internationale politiek

Het draaiboek ligt klaar 13
Democratisch en gewelddoos actievoeren voor beginners

Woorden als wapen 14
Bezoek aan Fort van de Democratie

Veelvoorkomende vragen aan de NVLM 16

RUBRIEKEN

Geknipt 3

Grom 17

Recensies 18
Moderniteit
Onderwijskwaliteit

NVLM 21

Gesignaleerd 22

Redactioneel

Nederland is een rommeltje. De taal verrommelt: lees de voorbeelden die onze columnist Grom daarvan aanhaalt. Het onderwijs verrommelt: lees hoe leerlingen van een scholengemeenschap harde acties overwegen om de ravage van een falend schoolmanagement aan de kaak te stellen. De schoolexamens verrommelen in die zin dat het nogal wat kan uitmaken of je aan de ene of aan de andere school je diploma probeert te halen: lees het artikel over onderzoek daarnaar. De politiek verrommelt omdat partijen weigeren zich op essentiële punten te onderscheiden: lees 'Wie is de baas in Nederland?' Zelfs de Grondwet is een rommeltje, of in elk geval Artikel 1: lees de derde aflevering van de serie over burgerschapseducatie. Dat niet alleen Nederland een rommeltje is blijkt overigens ook uit het verslag van Jeff Peck.

Is rommel erg? Soms niet. Mijn bureau is een rommeltje en daar voel ik me prettiger bij dan bij een opgeruimd bureau. Maar rommelig taalgebruik vol verhaspelde uitdrukkingen, dat ergert me. Zodra ik een politicus, op televisie geïnterviewd, een zin hoor beginnen met 'Het kan toch niet zo zijn dat ...', doe ik het geluid uit. Het woord *onderwijsmanagement* gebruik ik alleen nog als scheldwoord. Die rommel is dus erg, maar wat doe je eraan? In elk geval beginnen met het constateren ervan, en oorzaken zoeken en schuldigen aanwijzen, zonder jezelf daarbij te ontzien. Dit nummer van *Maatschappij & Politiek* is een varianummer zonder een overkoepelend thema. Een rommeltje aan artikelen dus, zou je spottend kunnen zeggen. Maar wat blijkt? Onbedoeld snijden de meeste bijdragen direct of indirect toch hetzelfde thema van verrommeling aan. Dat geeft te denken.

Hans van der Heijde

Geknipt

Helpt spijbelende scholieren heeft gescheiden ouders

Meer dan de helft van de scholieren die al op jonge leeftijd spijbelen, heeft gescheiden ouders. Oorzaken zijn waarschijnlijk dat er maar één ouder thuis is die het spijbelen kan opmerken en dat kinderen van gescheiden ouders al op jonge leeftijd zelf beslissingen mogen nemen.

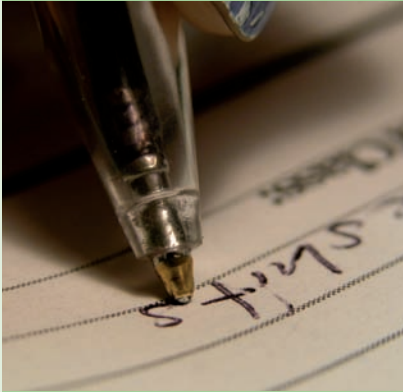
Dat zegt socioloog René Veenstra van de Rijksuniversiteit Groningen. Veenstra onderzocht de 5 procent kinderen die al op de basisschool illegaal een dagje vrij nemen en die daarmee doorgaan in het voortgezet onderwijs. Een derde van alle scholieren in het voortgezet onderwijs spijbelt wel eens. Een deel van hen spijbelt wekelijks. Echt zorgelijk wordt het volgens Veenstra als de spijbelaars zelfs op de basisschool al niet verschijnen. Onderzoek wijst uit dat zulk gedrag een voorbode voor delinquent gedrag kan zijn.

Jonge spijbelaars hebben een zwakke binding met ouders en leerkrachten. Jongens blijven vaker weg dan meisjes. Veenstra adviseert om kinderen die op de basisschool beginnen met spij-

belen, een mentor te geven. Die moet het kind in de gaten houden en de band tussen gezin, school en leerling versterken.

(Bron: *AD/Algemeen Dagblad*, 20 augustus 2009)

Ouders: ouderwets strafwerk geven

Ouders willen een strengere school voor hun kinderen: een die leerkrachten met 'u' en bij de achternaam laat aanspreken en weer ouderwets strafwerk geeft bij wangedrag. Een meerderheid is bezorgd over de schoolcarrière van zijn kroost, vooral in het voortgezet onderwijs. Dit blijkt uit een representatief onderzoek van onderzoeksbureau Qrius in opdracht van maandblad *J/M* onder vijfhonderd ouders met kinderen in het basis- en voortgezet onderwijs. Gevraagd naar hun algemene waardering, geven zij de school van hun kinderen gemiddeld een 6,7 (basisschool) of een 6,5 (middelbare school).

De voornaamste klacht van ouders is dat scholen te soft zijn en niet het beste uit leerlingen halen. Het onderwijs is volgens hen te veel gericht op ontplooiing van talenten en te weinig op kennisoverdracht. 'Meer basisvaardigheden en minder poespas', zegt een 42-jarige moeder van drie kinderen. De prestatiedruk mag omhoog, vindt 60 procent.

Een leerkracht die op verzoek van *J/M* reageert op de wensen van ouders, vindt dat zij ook wel de hand in eigen boezem mogen steken: 'Ik ben niet vies van straf. Maar dan wil ik dat ook ouders het gezag van de leerkracht accepteren, zodat mijn collega's en ik niet zoveel tijd kwijt zijn met ons te verantwoorden.'

(Bron: *de Volkskrant*, 25 augustus 2009)

Alleen over de wereld

Mag een meisje van dertien in haar eentje de wereld over zeilen? De rechter moet zich over deze kwestie buigen. De ouders van Laura Dekker hebben haar toestemming gegeven, maar de Kinderbescherming vindt het onverantwoord en heeft een rechtszaak aangespannen. De zaak rond Laura Dekker heeft de afgelopen weken veel publiciteit gekregen en leidt tot discussie in de Nederlandse samenleving. De 13-jarige Laura blijft vastbesloten de solozeilreis te maken en een staand wereldrecord - van een andere jonge zeezeiler - te breken. Onderweg wil ze via internet en e-mail haar schoolwerk doen. De staatssecretaris van Onderwijs heeft laten weten dat dit in strijd is met de leerplichtwet. Laura maakt voor iemand van haar leeftijd op veel mensen een zeer zelfstandige indruk. Ze heeft haar ouders weten te overtuigen dat ze de reis in haar eentje aankan. Hoogleraar pedagogiek Micha de Winter geeft toe dat er geen onderzoek is gedaan naar de gevolgen van een tweejarige zeilreis op een meisje van die leeftijd. Toch vindt hij dat er genoeg redenen zijn om Laura de reis af te raden.

'Vanuit mijn vak is er zoveel bekend over de ontwikkeling van kinderen in die leeftijd,' aldus pedagoog De Winter. 'Je bent heel druk bezig met je sociaal-emotionele ontwikkeling, met je identiteitsontwikkeling. Daarbij heb je heel hard contact nodig met ouders en andere volwassenen en met leeftijdgenoten. Dat zijn heel belangrijke zaken in die adolescentieperiode. Het lijkt me een heel slecht idee om dan twee jaar in je eentje door te brengen. Ik denk dat die droom voorlopig nog even een droom moet blijven.'

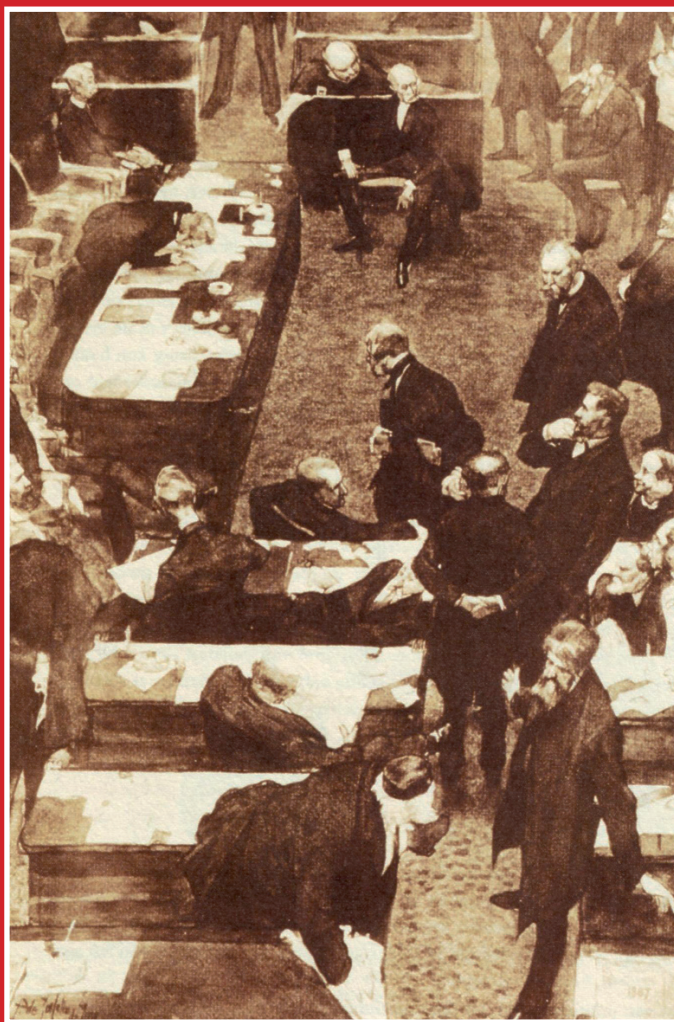
(Bron: *Radio Nederland Wereldomroep*,

De toekomst van het liberale staatsbestel

Wie is de baas in Nederland?

Wolter Blankert

De vraag wie de baas in Nederland is, komt in veel lessen aan bod, direct en indirect, zodat de leerling nooit 'de Koningin' zal antwoorden... behalve om de lachers op zijn hand te krijgen. Het antwoord levert de sleutel tot onze staatsinrichting en tot de rechtsstaat. Heeft het liberale staatsbestel zijn langste tijd gehad?

Kamer behandelt grondwetsherziening, 1887
(Illustratie: Pieter Josselin de Jong).

Het antwoord op de vraag naar de baas van Nederland lijkt simpel. Nederland is een democratie en dus heeft *het volk* (de meerderheid van de bevolking) het laatste woord. Niet iedereen ervaart dat zo. Valt het onze leerlingen duidelijk te maken dat de Tweede Kamer die democratie belichaamt en dat daarom Kamerleden hun diepste respect verdienen? Dat het nooit iemand gelukt is een geloofwaardig alternatief te verzinnen? In theorie hoeven we daar onze hand niet voor om te draaien. Wij hebben stemrecht en gebruiken dat om *onze* volksvertegenwoordigers te kiezen. De meeste leerlingen moeten het stemrecht ontberen, maar daar hebben ze weinig moeite mee. De noodzaak van een vertegenwoordigend lichaam vatten ze goed. Ook zij kiezen een leerlingenraad, clubbestuur of klassenvertegenwoordiger en gruwen bij het idee van een verplichte samenkomst in de sporthal om over het maximale aantal proefwerken per week te discussiëren en te stemmen. Als er iemand van overtuigd is dat het een bende zou worden, is het de leerling wel.

Vertrouwen

De hoeksteen van het Nederlandse staatsbestel is het vertrouwen dat de regering van het parlement moet hebben. Zodra de Tweede Kamer laat doorschemen dat dit vertrouwen ontbreekt, dient de regering op te stappen of nieuwe verkiezingen uit te schrijven.

Een andere vertrouwensregel krijgt minder aandacht bij staatsrechtsgeleerden, maar des te meer bij leerlingen: het parlement moet het vertrouwen van de bevolking genieten. Voor het gemak neemt men aan dat dit door de vierjaarlijkse verkiezingen gegarandeerd is. De oppositie daarentegen spreekt bij winst tijdens tussentijdse verkiezingen van een *vertrouwensvotum*. 'We moeten op de rit van vier jaar worden afgerekend', stelt de regering dan en de volksvertegenwoordiging gaat daarin mee. Ook dit valt leerlingen uit te leggen, al zijn de media daarbij weinig behulpzaam.

Fossielen

Het staatsbestel kreeg vorm in de Grondwet van 1848, waarbij de suprematie aan het parlement toeviel. In onze ogen was van een democratie nog geen sprake, gezien het geringe percentage kiesgerechtigden. Rond 1870 was de

suprematie van de Tweede Kamer geaccepteerd. Daar had een generatie liberale staatslieden, *mannen van gezag* die voor het *algemeen belang* opkwamen (partijvorming bestond nog niet), vol overtuiging vorm aan gegeven. Na 1890 begonnen de politieke partijen en dus het partijbelang de doorslag te geven. De grondwetswijziging van 1917 bezegelde dit. Hierbij werd het districtenstelsel door de evenredige vertegenwoordiging vervangen; ideaal voor een verzuilde samenleving, waarbij elke splintergroep zijn *rechtmatige* aantal zetels kon verwerven. Tevens deed het algemeen kiesrecht, en dus de echte democratie, zijn intrede. Deze laatste grote verandering in het Nederlandse staatsbestel was een huzarenstukje van het laatste liberale kabinet. De toen tot stand gekomen structuren zijn nu bijna een eeuw oud, waarbij opvalt dat de Tweede Wereldoorlog geen breukpunt betekende. Maatschappelijk veranderde er des te meer. De confessionele partijen bereikten hun doel in 1917, maar bleven dankzij de verzuiling tot 1970 een reële functie uitoefenen. De sociaaldemocraten hadden toen op hun beurt ongeveer alles bereikt waarvoor ze hadden gestaan. Sindsdien kan men spreken van *fossiele* partijen, hetgeen geen scheldwoord is.

Geen scheidslijnen

Frappant is dat tot voor kort geen nieuwe politieke twistpunten zijn ontstaan die zich in daarop gebaseerde partijen hebben vertaald. Dat maakt het voor leerlingen lastig de partijverschillen te ontrafelen. De *Stemwijzer* is een prachtig middel om bij de partij van zijn gading uit te komen, maar onderstreept ook hoe diffuus de verschillen zijn. Dat roept de vraag op of de partijdemocratie niet zijn langste tijd heeft gehad.

In de jaren zestig van de vorige eeuw vormde de immigratie een heet hangijzer. De VVD was de grote pleitbezorger ervan (vrije arbeidsmarkt), terwijl de PvdA haar bedenkingen had (nadelig voor de Nederlandse arbeider). Daarna propageerden alle partijen eensgezind gezinshereniging en de multiculturele samenleving; discussie hierover was taboe.

In de jaren zeventig van de vorige eeuw verscheen het milieu prominent op de politieke agenda, maar tot partijvorming op die basis leidde dat niet. Mede daardoor verdween het onderwerp een generatie in de ijskast. Het milieu is terug als politiek discussiepunt, maar niet als markering tussen partijen. Om de verschillen te zien is men aangewezen op de *Stemwijzer*.

De recente opkomst van populistische bewegingen lijkt de reactie te zijn op

dit ontbreken van partijprofilering op basis van actuele thema's. Men verwijt die bewegingen dat ze maar één thema hebben. Als grondslag voor een politieke stroming is dat niets nieuws. De confessionelen hadden tijdens hun opkomst ook maar één thema: de bijzondere school. Het verschil is dat dit een concreet doel was. Het streven naar een monoculturele samenleving is een gepasseerd station, een fata morgana en daarom populistisch. Dat snappen leerlingen prima. Ze vinden het niet correct dat de ene jattende leerling vermanend wordt toegesproken en de ander met (in feite onmogelijke) deportatie wordt bedreigd.

Nieuwe thema's

Afgezien van immigratie zijn er genoeg actuele problemen waarmee partijen zich zouden kunnen profileren: de Europese Unie, globalisering en, vanzelfsprekend, het milieu. Dat doen ze niet. Ze passen hun standpunten aan op basis van opiniepeilingen of van een (adviserend) referendum. Alsof de confessionelen hun ijveren voor de bijzondere school zouden hebben opgegeven omdat dit niet zo goed bij de liberale media lag. Zo voorziet het populisme ook bij leerlingen in een behoefte aan duidelijke standpunten. Of dit het begin van het einde van de gevestigde politieke partijen is, valt nog te bezien. Zeker is dat op basis van de uitslag van de laatste Europese verkiezingen in Nederland geen logische coalitie meer te vormen zou zijn. Als zich dat bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer herhaalt, zal dit aan het prestige en daarmee de suprematie van de volksvertegenwoordiging afbreuk doen. Die suprematie heeft al zijn beperkingen: het afschuiven van beslissingen op externe commissies bij eigen besluiteloosheid, de rol van de afdeling rechtspraak van de Raad van State (die onlangs een internationaal verdrag over uitdieping van de Westerschelde buiten werking stelde), de regering die belangrijke beslissingen buiten de Tweede Kamer om neemt (kredietcrisis) of het dwarsliggen van de Eerste Kamer. Dat valt niet zo gemakkelijk aan leerlingen uit te leggen als ze eenmaal met het overwicht van de Tweede Kamer vertrouwd zijn geraakt. ◀

Mannen van gezag

Aanleiding voor dit stuk was het proefschrift *Mannen van gezag* van Joke Turpijn (Wereldbibliotheek, Amsterdam, 2007). Dit boek behandelt op een aansprekende manier de parlementaire geschiedenis tussen 1848 en 1888, het tijdperk waarin de liberalen de overhand hadden en partijen geen rol van belang speelden. De hoofdrolspelers uit dat tijdvak, die met uitzondering van Johan Rudolf Thorbecke (die zijn tijdgenoten bewust tot een held verhieven) allemaal zijn vergeten, krijgen in dit boek ruime aandacht. Verplichte literatuur voor iedereen die in de parlementaire geschiedenis is geïnteresseerd.

Een Griekse visie op politiek

Corruptie en islam

Anique ter Welle

Deze zomer was Anique ter Welle in Griekenland (op Griekenland moet men eigenlijk zeggen als het niet het vasteland, maar één van de eilanden betreft, heeft zij zich laten vertellen). Zij was op Griekenland, op het kleine idyllische eiland Paxos, iets ten zuiden van Korfoe. Een uitgebreid verslag van haar heerlijke vakantie zal zij u besparen, maar Ter Welle wil kort verslag doen van een gesprek over politiek en de islam, dat zij aldaar met een Griek heeft gevoerd.

Het gesprek begon met een opmerking van mij over de beperkte hoeveelheid vuilnisbakken op en rond het strand, en de plastic flessen die door mensen op de grond waren achtergelaten. Volgens mijn Griekse gesprekspartner maakte het niet uit of er vuilnisbakken bij zouden komen. Het probleem zat vooral in het niet legen van de bakken. Later zag ik dat hij daar gelijk in had: de vuilnisbakken bleven uitpuilen. Een soortgelijke opmerking over het niet functioneren van de overheid op Paxos had hij eerder gemaakt met betrekking tot de aanwezige politieagent op het eiland. Dat het

er werkelijk maar één is, kan ik me bijna niet voorstellen, maar in elk geval was de politie volgens de Griek óf aan het slapen óf dronken, óf beide.

Zakkenvullers

Langzaam maar zeker gingen we over op de landelijke politiek, over het verschil tussen conservatieven (ND) en socialisten (PASOK). Duidelijk was zijn visie: 'het maakt niets uit: politici zijn corrupte zakkenvullers of ze nou rechts of links zijn'. Ik vertelde over mijn werk als docent Maatschappijleer en dat ik het belangrijk vind om leerlingen ook

vertrouwen in de politiek en politici mee te geven. Volgens mij is dat de basis van elke (parlementaire) democratie. Als de bevolking daar niet meer in gelooft, wat is die dan nog waard? Natuurlijk kent Griekenland met het kolonelsregime van Georgios Papadopoulos een heel andere recente (politieke) geschiedenis dan Nederland. Het zou kunnen zijn dat vriendjespolitiek en corruptie een grotere rol spelen in de Griekse politiek dan in de Nederlandse, maar het is niet zo *alle* Griekse politici boeven zijn. Naïef? De Griek keek mij meewarig aan.

Islam

Het werd nog erger toen de islam in het algemeen en Turken in het bijzonder ter sprake kwamen. De Griek sprak zijn afschuw uit over de islam en uitte zijn vrees dat in Europa deze godsdienst de boventoon zal gaan voeren. Turken werden weggezet als gevaarlijke oorlogszuchtige figuren met Cyprus als onomstotelijk bewijs. De Griek had een aantal jaren geleden in Amsterdam gewoond en sprak zijn ongeloof uit over het Nederlandse overheidsbeleid ten aanzien van islam en migranten. Ik protesteerde nog wat waarop hij zijn mening nog even kort en bondig samenvatte: *'You're so pathetic with Islam, Turks and Moroccans in your country'*. Ik besloot het op te geven. We dronken nog een cocktail en spraken over het weer.

Groepsdenken

Dergelijke gesprekken blijven altijd nazingen in mijn hoofd. Dat eeuwige groepsdenken: dom en gevaarlijk, begrijpelijk soms en onuitroeibaar, zo lijkt het wel. De Griek is Geert Wilders al voorbij. De toon is hard, het wantrouwen tegen iedereen die met overheid en politiek heeft te maken is groot, en de afkeer van hele bevolkingsgroepen is eenduidig. In de ogen van de Griek is Wilders waarschijnlijk een *softie*.

Een week na thuiskomst ontmoette ik een Albanese vriendin. Ik vertelde haar over mijn vakantie en ook over het gesprek met de Griek. Ze klakte met haar tong, schudde haar hoofd en zei: *'You know, all Greek are racists!'* Ik heb het maar zo gelaten. Nog even en dan begint het nieuwe schooljaar. Ik ben benieuwd wat voor gesprekken de leerlingen tijdens hun vakantie hebben gevoerd. ◀

Burgerschapseducatie

Gelijke gevallen gelijk behandeld

Hans van der Heijde

Burgerschapseducatie moet zowel gericht zijn op het aanleren van hetzelfde denken als op het aanleren van verschillend denken. Burgerschapseducatie ziet zich geplaatst voor het dilemma dat het zowel naar conformisme als dissidentie moet streven. Dat dilemma werd in de vorige twee nummers van *Maatschappij & Politiek* behandeld en toegelicht. In dit nummer vervolgt Hans van der Heijde de serie over burgerschapseducatie met een uitstapje naar Artikel 1 van de Nederlandse Grondwet.

Stel, u bent kortgeleden in Nederland gearriveerd uit een land dat nog op geen enkele wijze met democratische beginselen heeft kennisgemaakt. U heeft de vaste bedoeling hier te blijven en u tot volwaardig Nederlands staatsburger te ontwikkelen. U spreekt al een aardig mondje Nederlands. Enthousiast en leergierig neemt u deel aan de verplichte inburgeringscursus. Vandaag staat Artikel 1 van de Grondwet op het menu. De leerkracht projecteert de tekst op een scherm:

'Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.'

Een paar lastige woorden worden uitgelegd, waarna de leerkracht duidelijk maakt dat dit artikel de Nederlandse grondwettelijke verwoording is van het universele mensenrecht van gelijkheid. Vervolgens krijgt de inburgeringsklas gelegenheid tot overdenking en het formuleren van vragen.

Gelijke behandeling

Moet iedereen in Nederland alle anderen in Nederland gelijk behandelen?

Leerkracht: 'Nee, natuurlijk niet, dat zou onmogelijk zijn, ook in gelijke gevallen: een vriend of een familielid zul je ook in gelijke gevallen anders behandelen dan een willekeurige vreemde. Bedoeld wordt dat de overheid allen in gelijke gevallen gelijk behandelt en er op toeziet dat niet wordt gediscrimineerd.'

Deze inburgeringscursus wordt door de overheid verplicht gesteld, maar alleen voor ons. Dan wordt toch niet iedereen door de overheid gelijk behandeld?

Leerkracht: 'Daarom staat er ook "in gelijke gevallen". Als er sprake is van ongelijke gevallen, dan kan ongelijke behandeling gerechtvaardigd zijn.'

Maar dan staat de overheid zelf dus boven dit beginsel: die kan naar believen het beginsel van gelijke behandeling negeren, naar een of andere ongelijkheid van gevallen door te verwijzen. Aangezien iedereen anders is - kijk maar eens rond in onze inburgeringsklas - is er altijd wel een ongelijkheid om ter rechtvaardiging van ongelijke behandeling naar te verwijzen.

Leerkracht: 'De overheid is op democratische leest geschoeid. Ongelijke behandeling vanwege ongelijke gevallen mag alleen als de volksvertegenwoordiging daar een wettelijke basis voor heeft verschaft.'

Betekent dat dat, ondanks Artikel 1, ongelijke behandeling mag, mits goedgekeurd door de volksvertegenwoordiging?

Leerkracht: 'Ja, strikt genomen kun je dat wel zo stellen.'

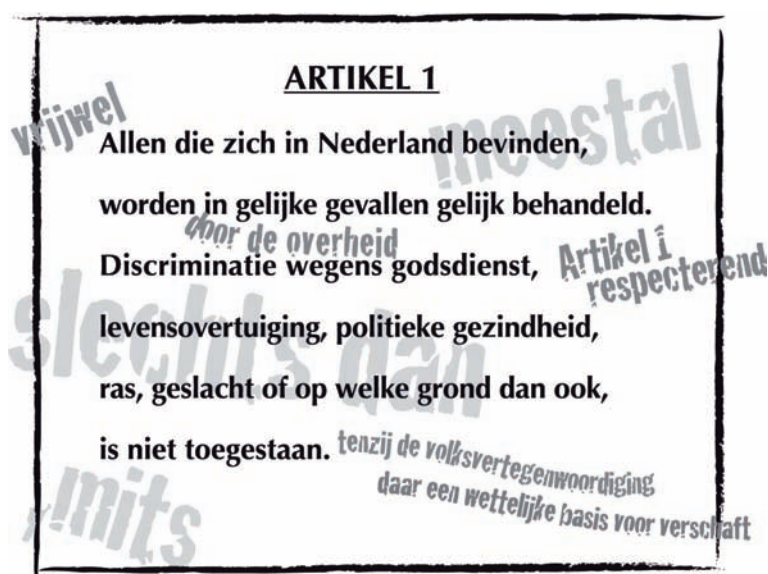
Godsdienst

Discriminatie wegens godsdienst mag niet. Maakt het niet uit wat voor godsdienst?

Leerkracht: 'Nee, in Nederland bestaat godsdienstvrijheid. Daar zullen we het over hebben als we Artikel 6 gaan behandelen.'

Hoe zit het dan met godsdiensten die ongelijkheid van man en vrouw prediken, of

Illustratie: Anneke Gast

homoseksualiteit veroordelen?

Leerkracht: 'Godsdiensten zijn natuurlijk gebonden aan de wettelijke beperkingen die uit het gelijkheidsbeginsel van Artikel 1 voortvloeien.'

Dan wordt er onderscheid gemaakt tussen godsdiensten die Artikel 1 respecteren en de godsdiensten die dat niet doen: aanhangers van die laatste worden dan dus ongelijk behandeld.

Leerkracht: 'Ja, dat kan, want de overheid moet er immers op toezien dat er niet wordt gediscrimineerd.'

Discriminatie betekent toch onderscheid maken? Discrimineert de overheid dan niet godsdiensten die Artikel 1 niet onderschrijven?

Leerkracht: 'Ja, strikt genomen zou je dat wel zo kunnen zeggen.'

Vreemdelingen

Vreemdelingen zoals wij, die de Nederlandse nationaliteit niet hebben, worden door de overheid anders behandeld dan Nederlanders. Waarom staat er dan: 'Allen die zich in Nederland bevinden' en niet 'Alle Nederlanders'?

Leerkracht: 'Dat vreemdelingen anders worden behandeld dan Nederlanders

heeft te maken met het als ongelijke gevallen beschouwen van de status van vreemdeling en die van Nederlandse staatsburgers.'

Maar dan wordt er toch juist een fundamenteel onderscheid gemaakt tussen vreemdelingen en Nederlanders? Dan zijn vreemdelingen ongelijke gevallen! Als alle vreemdelingen toevallig zwart zouden zijn, dan zou praktisch en feitelijk sprake zijn van ongelijke behandeling van zwarten!

Leerkracht: 'Ik geloof dat we de strekking van dit grondwetsartikel uit het oog verliezen: die is dat voor de wet iedereen gelijk is.'

Waarom is er dan een Vreemdelingenwet en waarom moet de een meer belasting betalen dan de ander? Omdat hij meer verdient? Voor de wet zijn ze toch gelijk?

Leerkracht: 'Daarmee zijn we weer terug bij die gelijke gevallen. In gelijke gevallen wordt gelijk behandeld. De vreemdelingenstatus is een ander geval dan het Nederlanderschap. Veel verdienen is een ander geval dan weinig verdienen. Dat rechtvaardigt ongelijke behandeling.'

Volksvertegenwoordiging

Man-zijn is een ander geval dan vrouw-

zijn. Homoseksualiteit is een ander geval dan heteroseksualiteit. Maar dan is ongelijke behandeling niet toegestaan. Wat (wie) bepaalt nu eigenlijk welke ongelijke gevallen wel ongelijke behandeling rechtvaardigen en welke niet?

Leerkracht: 'Dat bepaalt in een democratische rechtsstaat als de Nederlandse uiteindelijk de volksvertegenwoordiging.'

Betekent dat met andere woorden dat ongelijke behandeling ook wettelijk is toegestaan als de volksvertegenwoordiging daartoe besluit?

Leerkracht: 'Strikt genomen wel, ja.'

Is Artikel 1 van de Grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden dan - nu we hebben vastgesteld dat er allerlei, van een wettelijke basis voorziene vormen van ongelijke behandeling bestaan - eigenlijk niet een wassen neus?

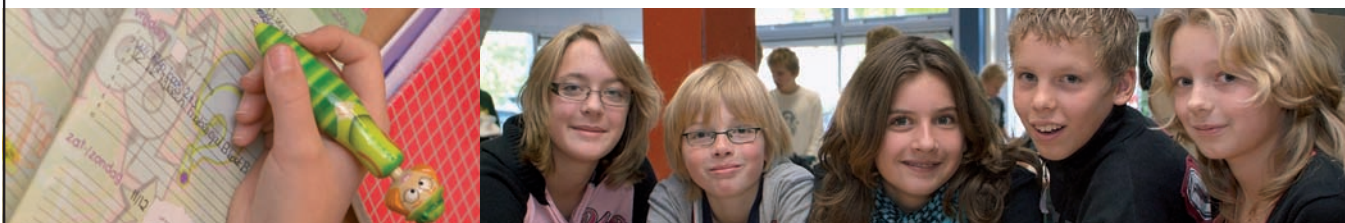
De bel gaat. Einde van deze les en tijd voor de volgende, over Nederlandse eetgewoonten. Nog snel een schietgebedje: laat de leerkracht deze keer alsjeblieft niet weer zelf bereide Hollandse hapjes hebben meegenomen. ◀

Met dank aan Omerta van Th.C.W. Oudemans, Amsterdam, 2008.

(advertentie)

Wij zoeken per direct

Christelijk Lyceum
Veenendaal

Docent Maatschappijleer 0,5 fte*

* eerstegraads

Wij verwachten

- dat u bijdraagt aan de christelijke identiteit van het CLV
- dat u zich inzet voor onderwijskundige ontwikkelingen en vernieuwingen binnen de scholengemeenschap
- uw actieve en creatieve bijdrage aan de activiteiten naast de lessen

Deze functie bevat naast lesuren ook uren voor vakoverstijgende activiteiten. Sollicitaties naar een deel van de betrekking zijn eveneens welkom.

Wij bieden

- een stimulerende werkomgeving
- persoonlijke begeleiding van nieuwe medewerkers

Informatie

Inlichtingen of een afspraak voor een informeel bezoek bij de heer A. Stoffer, directielid.
Of kijk op www.clv.nl.

Sollicitaties

Sollicitaties met cv richten aan het Christelijk Lyceum Veenendaal, t.a.v. de heer drs. A. Stoffer, Postbus 41, 3900 AA Veenendaal. In uw brief geeft u aan waarom u kiest voor een functie in het christelijk onderwijs. Uw reactie dient uiterlijk op 14 oktober in ons bezit te zijn.

Acquisitie wordt niet op prijs gesteld.

Ruimte voor ontwikkeling

Het CLV streeft naar een goede ontplooiing van de talenten van de ruim 1950 leerlingen. Er zijn sportklassen. Gymnasiumleerlingen krijgen vanaf de brugklas een verdiepend vakkenaanbod. In ontwikkeling zijn talentklassen voor kunst en cultuur. De school wil actief bijdragen aan de opleiding van studenten en zij-instromers. Het CLV maakt deel uit van het regionaal samenwerkingsverband VIA.

scholengemeenschap voor mavo, havo, vwo (atheneum en gymnasium)

Postbus 41, 3900 AA Veenendaal
T (0318) 500 621 E sollicitatie@clv.nl I www.clv.nl

De kwaliteitsborging van het schoolexamen Maatschappijleer

Alle leerlingen een voldoende?

Lieke Meijs

SLO, Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling, inventariseert in het Project Kwaliteitsborging Schoolexamen de kwaliteitsverschillen tussen de schoolexamens en het centraal examen Maatschappijleer. De eerste bevindingen wijzen er op dat het wenselijk is dat docenten hun eigen toetsbeleid kunnen beoordelen.

Toen in de media de discussie over de kwaliteit van het onderwijs losbarstte, werd daarin ook meteen de aandacht op de kwaliteit van de schoolexamens gericht. Zou er geen sprake zijn van een grove rechtsongelijkheid als een school-examen op de ene school veel moeilijker is dan op de andere, en daarmee ook de kans om te slagen op de ene school veel groter dan op de andere? Ineens raakten journalisten geïnteresseerd in wie de kwaliteit van het schoolexamen controleert. Vragen die er misschien extra toe doen als een vak als Maatschappijleer alleen een schoolexamen kent. De Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) vroeg SLO een

tweejarig project over de kwaliteitsborging van het schoolexamen bij Maatschappijleer in gang te zetten. Hier volgt een verslag van de eerste bevindingen.

Verschil te groot

Het *Onderwijsverslag 2007/2008* van de Inspectie van het Onderwijs meldt nieuwe gegevens betreffende het schoolexamen.¹ Op 15 procent van de scholen voor het voortgezet onderwijs is het verschil tussen schoolexamen en centraal examen groot of zeer groot. Vooral in het vwo (40 procent van alle scholen) komt deze situatie vaak voor. Leerlingen hebben hierdoor op de ene school meer kans hun examen te halen

dan op de andere. Bekeken over de laatste vier jaren zijn de verschillen tussen schoolexamen en centraal examen niet kleiner geworden. Als het verschil tussen het gemiddeld schoolexamencijfer en gemiddeld cijfer van het centraal examen groter dan 0,5 is, spreekt de Onderwijsinspectie van een groot of zeer groot verschil. In onderstaande tabel zijn de verschillen tussen schoolexamen en centraal examen voor Maatschappijleer/Maatschappijwetenschappen te zien. In 2008 was bijna 22 procent van de scores van het centraal examen onvoldoende, maar van slechts de helft daarvan was ook het uiteindelijke eindcijfer onvoldoende. Het omgekeerde - dat een voldoende score voor het centraal examen niet tot een voldoende eindcijfer leidt - komt maar in 1 procent van de gevallen voor.

De spreiding in scores bij het schoolexamen is aanzienlijk kleiner (0,83) dan bij het centraal examen (1,15). Het schoolexamen maakt minder onderscheid tussen sterke en zwakke leerlingen omdat het zich over meerdere jaren uitstrekt en een leerling onderdelen kan herkennen. Ook het grote aantal toetsen in het schoolexamen kan een uitmiddellend effect hebben, constateert de Inspectie voor het Onderwijs.

Schoolexamen niet moeilijk

Over de vakken die louter een schoolexamen kennen zijn bij de Onderwijsinspectie geen gegevens bekend; het betreft hier de verantwoordelijkheid van de school. De scholen die in het Project Kwaliteitsborging Schoolexamen participeren constateerden al snel dat er geen beeld is van hoe scholen hun schoolexamen Maatschappijleer inrichten, welke onderdelen aan bod komen en hoe zwaar die meetellen. De kans is dan reëel dat er grote verschillen tussen scholen zullen bestaan. SLO heeft een digitale enquête gemaakt die naar alle scholen is gegaan, met het verzoek aan maatschappijleerdocenten om deze in te vullen.² Hopelijk krijgt SLO daar voldoende respons op om te kunnen melden hoe de meeste scholen hun schoolexamen inrichten. De gesprekken tussen de deelnemende scholen aan dit project leverden al een rijke bloemlezing op. Er zijn maatschappijleerdocenten die maar twee of drie toetsen mogen af-

Verschil in cijfers tussen schoolexamen (SE) en centraal examen (CE) Maatschappijleer/Maatschappijwetenschappen

(Bron: *Inspectie van het Onderwijs*)

	2005	2006	2007	2008
vmbo-b	0,3	0,3	0,4	0,3
vmbo-k	0,5	0,7	0,5	0,6
vmbo-(g)t	0,4	0,4	0,4	0,4
havo	0,5	0,4	0,4	0,3
vwo	0,7	0,6	0,8	0,6

nemen omdat het een klein vak betreft, terwijl er toch vier domeinen zijn te toetsen. Op een andere school werd door de schoolleiding bepaald dat ook losse onderwijsonderdelen, zoals een prestatieweek, bij Maatschappijleer moeten meetellen. Veel schoolleidingen dringen er bij maatschappijleerdocenten op aan om ervoor te zorgen dat alle leerlingen een voldoende voor Maatschappijleer halen.

De docenten die aan dit project meedoen waren van mening dat de eindcijfers van Maatschappijleer een spreiding van hoog naar laag moeten laten zien en dat die verdeling moet aansluiten bij inzet en capaciteiten van de leerlingen. Dat vraagt om een Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) met een evenwichtige opbouw van onderdelen als kennistoetsen en andersoortige opdrachten als onderzoek doen of een presentatie houden. Het is geen goede zaak als leerlingen die voor alle toetsen een onvoldoende halen, dit met resultaten van groepsopdrachten of te gemakke-

lijke actualiteitstoetsen kunnen rechtzetten. Er zijn leerlingen die ondanks een goede inzet toch een onvoldoende voor Maatschappijleer halen, bijvoorbeeld omdat het niveau voor hen te hoog is.

Checklist

De opbrengsten uit dit SLO-project komen uiteindelijk op een speciale projectsite te staan. Hierop kunnen docenten Maatschappijleer voorbeelden van een PTA, beoordelingsmodellen, voorbeelden van schoolexamens en dergelijke vinden. Ook zal een checklist op de website zijn terug te vinden.

Deze checklist is bedoeld om docenten te laten stilstaan bij het eigen toetsbeleid en dat van de school, zoals het naloopen van de visie van de vaksectie op het vak en hoe deze in doelen en het PTA is terug te lezen. Er is een grote vrijheid om het eigen maatschappijprogramma in te richten, maar van belang is dat de sectie zelf beschrijft op welke wijze de kwaliteit van het schoolexamen wordt gewaarborgd. Bij een vaksectie die uit

één persoon bestaat (dat komt veel voor bij Maatschappijleer) is dat moeilijk. Binnen de school wordt namelijk geen *second opinion* ter beoordeling van het niveau van een schoolexamen geleverd. De geplande projectsite zal daarin moeten voorzien, zodat collega's daar schoolexamens van andere kunnen inzien; niet alleen kennistoetsen, maar ook beoordelingsmodellen van praktische opdrachten, groepswork en presentaties. ◀

Noten

1. De Inspectie van het Onderwijs, *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2007/2008*, Utrecht, 2009
2. Behalve Maatschappijleer doen ook de vakken Economie, Engels en Scheikunde mee in dit project.

Het Project Kwaliteitsborging Schoolexamen loopt tot augustus 2010. Docenten die nog in dit project willen participeren kunnen zich opgeven bij Lieke Meijs: l.meijs@slo.nl.

Haitiaans varkentje gewassen

Jeff Peck

Al na veertig minuten Port-au-Prince begreep Jeff Peck hoe verwend hij als Amerikaan is en dat, wat hij pure ellende zou noemen, hier alledaags is. Luchtvaartmaatschappijen die Haïti aandoen beschouwen de luchthaven Ouverture als een oorlogszone. Vliegtuigen laden hun passagiers buiten het schotveld van de terminal uit, nemen geen brandstof in en de bemanning mag de cabine niet verlaten. In 40 graden hitte sleepte Peck zijn bagage over de landingsbaan, richting terminal en nam een taxi naar de stad.

Port-au-Prince is de op drie na smerigste stad ter wereld en lijkt te werken aan een hogere klassering. Zodra de afvalbergen op de straathoeken te hoog dreigen te worden, worden ze in brand gestoken. De goten langs de straat fungeren als vuilafvoer en als drenkplaats voor vee. De meeste straten zijn ongeplaveid. Overall komt men vrachtwagens tegen met zwaar bewapende politie of met soldaten van de Verenigde Naties (VN). Het overheidsapparaat van Haïti is rudimentair. Politie en een minimaal onderwijssysteem, niet eens voor iedereen toegankelijk, dat is het wel. De armoede is schokkend. Circa 80 procent van de bevolking kan niet dagelijks over drinkwater beschikken: elke dag eist van de Haïtianen dat ze op zoek gaan naar water.

Leiders

Hoe is het zover gekomen? Haïti was enkele decennia het armste westerse land; onlangs pas verloor het die positie aan

Nicaragua. Haïti werd al in 1804 onafhankelijk. Tussen 1843 en 1905 telde de republiek 21 nationale leiders. Daarvan stierven drie in functie een natuurlijke dood, een werd opgeblazen, een vergiftigd en een in stukken gehakt. Veertien leiders werden na een staatsgreep afgezet. Slechts één Haïtiaanse leider trad af na afloop van zijn ambtstermijn. Van 1915 tot 1934 was Haïti bezet door de Verenigde Staten, die de gelegenheid te baat namen om de bepaling dat 'buitenlanders geen Haïtiaans grondgebied mochten bezitten' uit de grondwet te verwijderen. In 1957 trok de familie Duvalier met steun van het leger alle macht naar zich toe: Papa Doc was dictator tot zijn dood in 1971. Zijn toen 19-jarige zoon, Baby Doc, volgde hem op. De Duvaliers werden gesteund door de rijke families die de suikerproductie en de rumdistilleerderijen in handen hadden en wier belangen zij beschermden. Door Port-au-Prince in een ijzeren greep te houden stelden ze hun macht veilig.

Varkens

In 1978 meenden internationale agent-schappen te hebben vastgesteld dat de varkens van de Haïtiaanse creolen dragers van het Afrikaanse varkensgriepvirus waren en verordonneerden massaslachting. Dat betekende niets minder dan een Haïtiaanse catastrofe. Economisch, omdat vanwege het ontbreken van banken, varkens het kapitaal van de boeren vormden en feitelijk hun enige betaalmiddel was. Schoolgeld, geld voor medische verzorging, bruidsschatten, enzovoorts werden met varkens betaald. Ook in cultureel-symbolisch opzicht was het desastreus omdat het varken als symbool voor de Haïtiaanse onafhankelijkheid gold en centraal stond in de verteltraditie en de voodoo-rituelen. De slachting werd in 1983 voltooid en dat was ook het einde van de agrarische economie. De internationale gemeenschap beloofde nieuwe, virusvrije varkens. Die kwamen ook, al bleken ze niet bestand tegen de Haïtiaanse omstandigheden en stierven ze als ratten. Inmiddels was vast komen te staan dat de diagnose uit 1978 van de Afrikaanse varkensgriep op zijn best erg overdreven was geweest en op zijn minst volkomen onjuist.

Amerikaanse bemoeienis

Als 'helpende hand in de Caribbean' presenteerden de Verenigde Staten vervolgens het Caribbean Basin Initiative (CBI): een stimuleringsplan voor Amerikaanse ondernemingen om, in ruil voor gunstige handelstarieven, assemblagefabrieken in dit gebied te vestigen. Het CBI leek te werken: duizenden mensen kregen werk. Het succes was echter van korte duur. In feite diende het de doodsteek toe aan de toch al zo geplaagde agrarische sector. Goedkope Amerikaanse rijst en maïs overstromden de markt en buiten de steden werd alleen nog geld verdiend met het branden van houtskool. In hoog tempo verdwenen de wouden - op zichzelf al een milieuramp - met het gevolg dat gewassen die in de schaduw van het bladerdak werden verbouwd (met name koffie) geen oogsten meer opleverden. Inmiddels had de nieuwe Haïtiaanse arbeidersklasse zich in vakbonden georganiseerd. Toen die sterk genoeg waren geworden om hun eis van een minimumloon kracht bij te zetten, trokken de Amerikaanse

Foto: Jeff Peck

ondernemingen zich uit Haiti terug. Het eindresultaat van het CBI was massawerkloosheid in Port-au-Prince, een vernietigde agrarische economie en een milieuramp.

Opnieuw verscheen de internationale gemeenschap op het toneel. Om totale ineenstorting te voorkomen wendde Haiti zich tot het Internationale Monetair Fonds (IMF). Dat stelde als voorwaarde voor leningen Baby Docs vertrek en democratische verkiezingen. Die verkiezingen werden gewonnen door Jean Bertrand Aristide, democraat en voorvechter van boerenrechten. Het leger hield echter vast aan zijn oude tradities ten opzichte van *onwelgevallige* presidenten en pleegde een staatsgreep. Aristide vluchtte naar Florida, waar hij

van de Verenigde Staten het aanbod kreeg met Amerikaanse politieke en militaire steun terug te kunnen keren, op voorwaarde dat hij de schaarse Haitiaanse overheidsdiensten, zoals de telefoon, zou privatiseren.

Verenigde Naties

Aristide ging op het aanbod in en onder dreiging van een Amerikaanse invasie ruimden de coupleggers het veld. Kort na zijn terugkeer als president won Aristide bij de verkiezingen van 2001 een tweede ambtstermijn, maar van zijn aangekondigde hervormingen kwam niet veel terecht. Nadat hij weigerde tegemoet te komen aan eisen van Amerikaanse banken en het IMF om de Haitiaanse economie nog verder te libe-

raliseren, kreeg hij te maken met heftige oppositie, die door de Verenigde Staten openlijk financieel werd gesteund. Nog in 2001 werd hij op een vliegtuig naar de Centraal Afrikaanse Republiek gezet. De huidige president, René Preval, kan alleen in het zadel blijven dankzij een groot contingent zwaar bewapende vredestroepen van de Verenigde Naties. Nadat recent een jongeman, die de begrafenis bijwoonde van een priester die vanwege zijn strijd voor boerenrechten en democratie een volksheld was geworden, ter plekke de dood vond ('een ongeluk', zeggen de Verenigde Naties; 'vermoord door VN-soldaten', stellen de Haitianen) hebben de VN-troepen elk vertrouwen van de Haitianen verloren en worden ze nog slechts beschouwd als een bezettingsmacht in dienst van een repressief bestuur.

Anno 2009 leven de Haitianen in schrilte armoede. Ze zijn ervan overtuigd het slachtoffer te zijn van regeringen en internationale organisaties, die Haiti, zonodig met geweld, de neoliberale *big ideas* van vrijhandel en privatisering hebben opgedrongen; *big ideas* die geen rekening hielden en houden met plaatselijke gewoonten en tradities, met de belangen van de kleine boeren en de kleine middenstand, en de rampen die hun *rücksichtslose* verwerkelijking aanricht nooit aan zichzelf wijten. Ik ben bang dat de Haitianen wat dat betreft gelijk hebben. ◀

Vertaling: Hans van der Heijde

(advertentie)

Onlangs verschenen:

Politiek in Nederland. Basisinformatie over democratie en bestuur

Deze uitgave, een geheel herziene versie van Politieke basisinformatie, geeft een beknopt overzicht van de belangrijkste kenmerken van het Nederlandse politieke systeem. Politiek in Nederland behandelt niet alleen de landelijke politiek, maar gaat ook in op het provinciale en gemeentelijke bestuur. Hoe werkt het Nederlandse kiesstelsel? Wat is het verschil tussen de Eerste en de Tweede Kamer? Hoe wordt een regering gevormd? Welke taken en bevoegdheden heeft de provincie? Hoe komt het college van burgemeester en wethouders in een gemeente tot stand? Politiek in Nederland geeft antwoord op dit soort vragen.

Instituut voor Publiek en Politiek, Politiek in Nederland. Basisinformatie over democratie en bestuur, 96 pagina's, Amsterdam 2009, ISBN 978 90 6473 432 8, prijs € 8,95. Te bestellen via bestel@publiek-politiek.nl

Het draaiboek ligt klaar

Radboud Burgsma

In 2006 besloot het Piter Jelles Montessori in Leeuwarden de roosters door een gecentraliseerd roosterbureau te laten maken. Het resultaat besloeg gaten van meer dan drie uren in leerlingenroosters, vakken die op het rooster ontbraken, Maatschappijleer in gymzaal 1, Scheikunde in een niet bestaand lokaal, dubbele boekingen, practicum in de meterkast, spookleerlingen... en ontevreden leerlingen.

Het schrijven van een draaiboek

Aanvullende checklist

Voorafgaand aan de actie

- Hebben jullie de verantwoordelijken voor de problemen de gelegenheid geboden om tot een goede oplossing te komen en deze ten uitvoer te brengen?
- Hebben jullie gebruik gemaakt of gepoogd gebruik te maken van alle inspraakorganen om jullie probleem voor te leggen?
- Hebben jullie duidelijk een eisenpakket met eventuele oplossingen overlegd?
- Hebben jullie de actie bij alle betrokkenen aangekondigd?

Over de actie

- Is de actie alleen gericht op degene(n) die verantwoordelijk is (zijn) voor de problemen waar jullie ongewenst hinder van ondervinden?
- Maken jullie gebruik van de ruimte die de wet toelaat?
- Handelen jullie principieel geweldloos?
- Worden de rechten van anderen (zoveel mogelijk) geëerbiedigd?

Tot slot

Wie de wet overtreedt dient daar zelf de verantwoording voor te nemen.

Binnen de scholengemeenschap die de samenstelling van het rooster had uitbesteed, ontstond een onwerkbaar situatie voor personeel en leerlingen. Een broeierige sfeer was het gevolg. Er dreigde een oncontroleerbare meute leerlingen die terecht verbeteringen zou eisen en dat was niet iets waar de managers op zaten te wachten. Om de gevoelens van ontevredenheid bij de leerlingen te kanaliseren werd een leerlingenraad geïnstalleerd. Praten was nu net niet waar die leerlingen zin in hadden. Het was tijd voor actie.

Actievoeren: hoe doe je dat?

De onvrede bij de leerlingen was groot, dus kwamen in mijn lessen verschillende actievormen ter sprake. De regels van de rechtsstaat werden daarbij niet altijd in het oog gehouden: ze wilden staken, de school bezetten of zelfs laten afbranden. Naarmate het gesprek vorderde werden de voorstellen en ideeën extremer. Het gevaar was dat spontane acties zouden uitmonden in louter herrie trappen en vernielingen onder het motto: 'We leven in een vrije democratische rechtsstaat, dus hebben we het recht om te staken en de rotzooi neemt u maar voor lief, want daar heeft u om gevraagd!'. De leerlingen hadden duidelijk moeite met het doel van een staking. Staken voor minder fouten in het rooster was natuurlijk belangrijk, maar de motivatie om aan de staking mee te doen was vooral de kans op een dagje vrij. Lang leve de vrijheid.

Stakingsrecht

Ik wees de leerlingen op hun maatschappijleerboek en de wijze woorden van Montesquieu: '*La liberté est le droit de faire tout ce que les lois permettent*', vrijheid is het recht om alles te doen wat de wet toestaat. Met hernieuwde interesse stortten enkelen (de latere actieleiders) zich op de paragrafen. In de klas waar de roep om actie het hardst was, was Anton

woordvoerder en actieleider. Achteraf zegt hij: 'We waren het met elkaar eens dat een staking heel weinig zou opleveren. We moesten dit slimmer aanpakken. Een staking betekent verzuim en de leerplichtambtenaar ligt op de loer. In het maatschappijleerboek stond dat een rechter een staking kan verbieden als die niet als laatste redmiddel wordt toegepast. Andere middelen om het gewenste resultaat te bereiken moeten eerst zijn geprobeerd en dat hadden wij nog niet gedaan. Bovendien gaf onze docent aan dat een werknemer stakingsrecht heeft, maar dat dat misschien niet voor leerlingen zou gelden. Dat moest eerst worden uitgezocht. We hebben geïnformeerd bij de vakbonden en de ombudsman, maar tot op heden hebben we nog niets gehoord'.

Opdracht

Het aardige van dit soort situaties is dat er voor Maatschappijleer altijd wel een leuke, leerzame en vooral activerende opdracht in zit. Het bedenken van een goede publiciteitscampagne werd daarom al snel een praktische opdracht. Het winnende idee zou als draaiboek voor een geweldloze actie kunnen dienen indien zich in de toekomst een probleem zou voordoen. Dat mijn opdracht enige aanscherping kon gebruiken leerde ik uit het artikel 'Burgerlijke ongehoorzaamheid' in een eerder verschenen *Maatschappij & Politiek*.¹ Er zijn daarom enkele criteria aan de praktische opdracht *Het schrijven van het draaiboek* toegevoegd. Terwijl de leerlingen druk doende waren een actie en publiciteitscampagne te bedenken kwam het College van Bestuur die week tot het inzicht dat een roostermaker op de school zelf het beste op zijn plek is. Is alles dus overbodig geweest? Nee, in de kast ligt nu een draaiboek en ik heb er een prachtige praktische opdracht met een aanvullende checklist aan overgehouden. ◀

Noot

1. Hans van der Heijde, 'Burgerlijke ongehoorzaamheid' in: *Maatschappij & Politiek*, jaargang 37 (november 2008) nr.7, pp. 13-15.

Bezoek aan Fort van de Democratie

Woorden als wapen

Christine Elout

Ten zuidoosten van de stad Utrecht ligt Lunet 1. Deze flankkazemat is gebouwd om Nederland te beschermen; oorspronkelijk als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, na de Tweede Wereldoorlog als atoombunker. Met het einde van de Koude Oorlog leek ook de verdedigingsfunctie van het fort voorbij. In 2008 kreeg Lunet 1 door Stichting Vredeseducatie een hernieuwde functie: de verdediging van de democratie, ditmaal niet met water of beton, maar met woorden. Christine Elout bezocht het Fort van de Democratie.

Het bezoek aan het Fort van de Democratie begint met een film. In het sfeervolle oude gedeelte van het fort wordt in twintig minuten de basiskennis van onze democratie behandeld. De video is erg duidelijk maar de termen volgen elkaar in hoog tempo op. Zeker voor vmbo-leerlingen zou een korte nabespreking of kijkopdracht geen luxe zijn. Voor de daadwerkelijke tentoonstelling moeten de bezoekers door een zestig meter lange gang naar de atoomschuilkelder. In deze enorme bunker is de interactieve tentoonstelling ingericht alwaar leerlingen in tweetallen de grenzen van democratie moeten onderzoeken.

Uitdagend

Interactief is in dit geval ook echt interactief. Er zijn geen ellendig lange zalen waar in alle stilte langs voorwerpen moet worden geschuifeld. In deze tentoonstelling vergaren leerlingen kennis door aan voorwerpen te voelen, te draaien en deze te verschuiven. Zo staat op een paneel een aantal stellingen. Door de juiste knoppen in te drukken

beoordelen de leerlingen of het om een vooroordeel of een feit gaat. Doen ze dit goed, dan klinkt er muziek. Het blijft niet bij het opdoen van kennis. De vier belevenisruimten dagen de leerlingen op verschillende manieren uit om na te denken over onderwerpen als vrijheid, grondrechten, censuur, privacy en de Nederlandse identiteit. In een van de belevenisruimten, *De Duisternis*, zien en lezen de leerlingen over de Tweede Wereldoorlog, een periode waarin de democratie was afgeschaft. Deze ruimte valt een beetje uit de toon omdat het juist heeft wat het Fort niet wil: moralisering door een saaie kijktentoonstelling. Wel grappig is de vormgeving van de ruimte, die deels met decorstukken uit de film *Zwartboek* is aangekleed. Ook is er een vitrine met voorwerpen, waaronder het boek *Mein Kampf*, een aansteker in de vorm van een pistool en een sigarettenpakje. Welk voorwerpen moeten volgens de leerlingen in een democratie worden verboden? De keuzen die leerlingen maken, schrijven ze op een speciale kaart. Aan het einde

van de tentoonstelling worden de scores digitaal ingevoerd en krijgen ze een persoonlijk certificaat.

Dilemma

Dit certificaat bevat een overzicht van de mening van de betreffende leerling op het gebied van gelijkheid, vrijheid, idealen, respect en de Nederlandse identiteit. Dit document bevat geen waardeoordelen over die meningen. Stichting Vredeseducatie wil leerlingen niet leren wat ze moeten denken, maar wil ze stimuleren om zelf na te denken. Hiermee wordt impliciet een dilemma van het democratieonderwijs aangeroerd: moet het onderwijs en/of een educatieve tentoonstelling wel waarde vrij zijn? Wanneer de leerlingen thuis *irrationele* ideeën over bijvoorbeeld buitenlanders meekrijgen, moet het onderwijs - of in dit geval de tentoonstelling - dan niet juist proberen deze ideeën te ontkrachten?

Een bezoek aan het Fort van de Democratie is een goede praktische aanvulling op Maatschappijleer en burgerschapscompetentievorming. Mede dankzij de differentiatie in het aanbod spreekt

de tentoonstelling leerlingen van alle niveaus aan en daagt deze ze uit om na te denken over de grenzen van democratie. Natuurlijk is het aan de docent om

ervoor te zorgen dat het behalen van het certificaat een democratisch vertrekpunt voor zijn leerlingen is en niet een afsluiting. ◀

Fort van de Democratie

Wilt u voordat u uw klas naar Utrecht meeneemt, zelf een kijkje nemen? Op donderdag 8 oktober organiseert de Stichting Vredeseducatie van 14.00 tot 15.00 uur een kijkmiddag op het Fort van de Democratie. Meer informatie staat op de website www.fortvandedemocratie.nl.

Wat:	Fort van de Democratie, een initiatief van Stichting Vredeseducatie.
Waar:	Utrecht
Duur:	90 minuten
Prijs:	€ 4,50 per deelnemer
Aantal deelnemers:	maximaal dertig per keer
Meer informatie:	www.fortvandedemocratie.nl

De tentoonstelling is opgedeeld in drie niveaus die zijn aangegeven zijn door drie kleuren. Door de leerlingen een bepaalde kleurenroute te laten volgen kan de docent de tentoonstelling op het niveau van leerlingen afstemmen. Door deze kleurniveaus is het Fort zeker geschikt voor het middelbaar onderwijs en het mbo, en wellicht voor het hbo.

Veelvoorkomende vragen aan de NVLM

Het bestuur van de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) ontvangt vaak vragen van docenten Maatschappijleer. Na enig denkwerk en overleg weet het bestuur vaak wel een antwoord te geven. U vindt op deze pagina's een aantal vragen en antwoorden. Misschien ziet u een vraag waar u ook al jaren het antwoord op zoekt.

Mbo

Hoe staat het met het overleg met de staatssecretaris inzake aanpassing van het brondocument *Leren, Loopbaan en Burgerschap* (LLB)? LLB is mijns inziens eenzijdig gericht op *employability* met herhaalde verwijzing naar een veel te pretentief (en duur betaald) competentiemodel dat is toegesneden op het bedrijfsleven; op volwassen beroepsbeoefenaren dus die hun basisberoepsvorming (met elementaire kennisverwerking) al achter de rug hebben. Ik ben als docent Burgerschap, zoals dit nu heet, werkzaam op een roc. Volgens mij moet de schering-en-inslagbenaadering, waarbij vakkenintegratie de boventoon voert (en ons vak dus bijna is verdwenen) van tafel. Dit laatste brengt mij tot de vraag hoe dit landelijk ligt. Heeft de NVLM hier informatie over. Is er misschien onderzoek naar gedaan? Wat kan de NVLM hierin betekenen, want nu hebben de centrale besturen veel te veel macht en wordt er top-down en met een schijn van inspraak, zo is mijn ervaring, een model opgelegd.

Antwoord van de NVLM

Naar de stand van zaken rondom de burgerschapscompetenties in het mbo is, voor zover ons bekend, geen onderzoek gedaan. Ons bereiken wel regelmatig geluiden van docenten in het mbo die van mening zijn dat er van de burgerschapsvorming in het mbo erg weinig

overblijft. Voor de zomer heeft de MBO Raad een advies aan de staatssecretaris uitgebracht over het document *Leren, Loopbaan en Burgerschap*. Als dat advies wordt overgenomen leidt dat volgens het NVLM-bestuur tot de teloorgang van de burgerschapsvorming in het mbo. Nu is de invulling van de burgerschapscompetenties bij veel opleidingen mager, maar die invulling dreigt nog veel magerder te worden. De MBO Raad stelt namelijk voor landelijk geen verplichte kaders voor inhoud, vormgeving of toetsing te stellen. Wij begrijpen niet hoe het loslaten van *alle* landelijke kaders tot *minder* vrijblijvendheid kan leiden als het om burgerschap gaat. De NVLM is van mening dat de overheid wel degelijk een kwaliteitsborging moet inbouwen door de inhoud van het onderwijs in burgerschap (het *wat*) landelijk vast te leggen. Het kenniselement van de burgerschapscompetenties in het mbo dient te worden benoemd en te worden getoetst. Het *hoe* is dan aan de mbo-instellingen of, beter gezegd, aan de docenten Burgerschap. Wij hebben hierover een kritische brief geschreven aan de staatssecretaris en de onderwijswoordvoerders in de Tweede Kamer. Die brief heeft direct effect gehad: voor de zomer stelde PvdA-Kamerlid Staf Depla schriftelijke vragen aan de staatssecretaris naar aanleiding van onze brief. Op 19 augustus hadden twee vertegenwoordigers van onze vereniging

Heeft u aanvullingen op onze antwoorden of heeft u andere vragen over het vak waarop u een antwoord zoekt, stuur dan een e-mail naar de secretaris van de NVLM Coen Gelinck (coen@wxs.nl).

een gesprek met de staatssecretaris, waarbij overigens ook een groot aantal vertegenwoordigers van de *centrale besturen* aanwezig was. Wij hebben goede hoop dat de staatssecretaris het advies van de MBO Raad niet overneemt, maar het gevaar is nog niet geweken.

Diverse versies notulen examenbesprekingen

Ik heb een vraag (en enkele opmerkingen) over het eindexamen Maatschappijleer voor de havo. Het betreft de waarde van de notulen van de examenbesprekingen. Een docent wiens werk ik moest nakijken heeft mij verteld dat het gebruikelijk is om langs de notulen van alle drie de vergaderingen (Heerenveen, Tilburg, Amsterdam) te gaan, op zoek naar juiste antwoorden. Als bijvoorbeeld Heerenveen een antwoord van zijn leerling wel goed rekenende en Amsterdam niet, was het in zijn ogen goed. Ik heb dus de notulen van alle vergaderingen er nog eens bij gehaald en was wat verbaasd over sommige antwoorden die werden goed gerekend. Ik heb hem wel verteld dat er duidelijk op de NVLM-website staat dat je de antwoorden niet zomaar goed mag rekenen, maar hij deed daar wat schamper over. Dat er geen centrale notulen zijn, heeft zijn leerlingen in vergelijking met andere leerlingen circa drie à vier punten opgeleverd. De verschillen in de beoordeling kunnen leiden tot een verschil van meer dan tien (op de tachtig) punten. Ik voel

mij bij deze situatie uiterst onprettig omdat dit niets met een objectieve beoordeling heeft te maken, maar met geluk of pech wie de tweede beoordelaar is. Mijn verzoek aan de NVLM is: zouden jullie met duidelijker richtlijnen kunnen komen, zoals één algemene vergadering die sneller na het examen wordt georganiseerd?

Antwoord van de NVLM

Dit probleem wordt vaker gesignaleerd. Het NVLM-bestuur overweegt met ingang van 2010 de examenbesprekingen in één centrale plaats te organiseren. Als de opkomst hoog is zullen de besprekingen wel in verschillende zalen plaatsvinden, omdat een vergadering met veertig docenten erg onoverzichtelijk wordt. Een centrale locatie maakt het echter wel mogelijk om direct na de vergadering een gezamenlijke versie van het verslag te maken. Natuurlijk blijft de regel overeind dat het antwoordmodel, en niet de notulen van een examenbespreking, bindend is. De planning van de examenbesprekingen blijft moeilijk: docenten moeten eerst de kans krijgen om de examens na te kijken, daarna kan de bespreking pas plaatsvinden. Tegelijkertijd moet de datum van de bespreking nog enige ruimte laten voor een tweede check op het examenwerk voor de examens naar de tweede corrector moeten.

Maatschappijleer in de overgangsregeling

De examencommissie bij mij op school (vmbo) heeft besloten dat Kunstvakken 1 en Maatschappijleer 1 met een voldoende moeten zijn afgerond om van de derde naar de vierde klas over te kunnen gaan. Voorheen was het zo dat een onvoldoende voor Maatschappijleer 1 meetelt als onvoldoende bij het eindexamen; net zo zwaar als alle andere avo-vakken. Kan de NVLM me vertellen of de nieuwe regel gebruikelijk is?

Antwoord van de NVLM

Voor zover ons bekend is een school vrij om zelf de overgangsregels te bepalen. Gebruikelijk lijkt deze regel ons echter niet. Afhankelijk van de schoolcultuur en schoolleiding kan de maatregel op verschillende wijzen uitpakken. Het kan er toe leiden dat iedereen heel hard gaat werken om voor Maatschappijleer 1 een voldoende te halen. Heel plezierig dus. Het kan er ook toe leiden dat de druk op

Foto: Koen van Rossum

Uit de losse pols: vloeibaar Nederlands

'Wat heb je voor ons meegenomen?' B brengen verdwijnt bijna geheel, archaïseert.

De richting is uit de woorden verdwenen. Meenemen was vroeger van de spreker af, meebrengen naar de spreker toe. 'Heb je het boek meegenomen?' 'Nee hoor, ik heb er keurig voor betaald.'

Curieus is ook de opkomst van: 'Het heeft ermee te maken dat...'. Heeft de spreker soms bedenktijd nodig?

En wat te denken van: 'Ik irriteer me daar aan', 'Ik bedenk me dat ik' (terwijl zich bedenken betekent van gedachte veranderen) en 'Ik besef me'?

De wederkerigheid verandert, wordt kennelijk gebruikt als versterking van het ik. Is er verband met het verdwijnen van het meewerkend voorwerp? 'Ik pas die broek' (in plaats van 'die broek past mij'). Schijnt al een oude tendens te zijn. In de negentiende eeuw spraken van 'dit lust mij niet' (= dit brengt mij geen lust) waar we nu zeggen: 'dit lust ik niet'. 'Op de A7 komt u een spookrijder... tegemoet.' Als luisteraar verwacht je hier ten onrechte het woord... tegen. Je bent graag zelf hoofdrolspeler.

Ik ben het ermee oneens (in plaats van ik ben het er niet mee eens): opiniepeilingtaal.

Media en data worden als enkelvoud gevoeld en behandeld. Dit is anglicisme: 'the media is'. Evenals: 'een beslissing maken', 'de beste reclame ooit', 'de nummer één bakolie', 'ik heb nul zin', 'je hebt twee keuzen' (in plaats van 'een keuze uit twee').

Gezegden vervagen: 'Aan de kaak stellen' als synoniem voor 'aan de orde stellen'.

En dan die contaminaties: 'onderdeel uitmaken van' in plaats van 'deel uitmaken van', of 'onderdeel zijn van'.

Ten slotte een raar verschijnsel: de inflatie van erg. Het water stond me letterlijk tot aan de lippen! Ellenlang betekent tegenwoordig zeer lang, zoals een ellenlange vliegreis, terwijl een el maar zestig centimeter is! Vergelijk met het al ingeburgerde: 'keihard geluid', terwijl een kei helemaal geen geluid maakt.

Grom

de Maatschappijleerdocenten vanuit de schoolleiding heel groot wordt om er toch maar een voldoende uit te persen. Anders kan het immers voorkomen dat een leerling op Maatschappijleer blijft zitten, terwijl hij voor alle andere vakken misschien wel achten en negens heeft. Overigens verandert de slaag-zakregeling niet als deze maatregel wordt ingevoerd. Maatschappijleer blijft net zo zwaar meetellen als de andere vakken.

Bevoegdheden

Deze week kreeg ik de taak om sollicitatiebrieven van een aantal kandidaten op volgorde van meer naar minder geschikt te leggen. Er zat geen gewone bevoegde docent Maatschappijleer bij, maar wel wat twijfelgevallen. Ik dacht dat er ergens een lijst was met opleidingen, ook uit het verleden, die een maatschappijleerbevoegdheid geven. Op internet kon ik zo iets niet vinden. Heeft de NVLM misschien een dergelijk lijstje of weten jullie waar ik het kan vinden?

Waar wij erg veel last van hebben is dat elders op ons roc Jan en alleman wordt aangenomen om maatschappijleerachtige lessen in de lagere niveaus te geven, en dan denkt Jan en alleman ook wel Maatschappijwetenschappen op havo en vwo te kunnen geven. Wij houden dus heel erg vast aan de eis van eerste-graads lesbevoegdheid, omdat dat de enige manier is om deze ontwikkeling tegen te houden.

Ik zou dan wel graag precies willen weten wat daar allemaal onder valt.

Antwoord van de NVLM

Wij beschikken niet over een dergelijke lijst, hoewel een bestuurslid zich wel kon herinneren dat zo iets er ooit is geweest. De huidige lerarenopleidingen Maatschappijleer zijn wel op de website www.nvlm.nl te vinden. Docenten die voor 1977 twee jaar Maatschappijleer hebben gegeven (zonder lerarenopleiding Maatschappijleer) kunnen een bevoegdheid hebben op grond van een regeling die toen is ingesteld. Kort maar krachtig willen we er echter dit over zeggen: je hebt een bevoegdheid en kunt daarvan een bewijsstuk overleggen of je hebt geen bevoegdheid. Welke instituten ze al dan niet uitgeven is niet relevant. ◀

Coen Gelinck, secretaris NVLM

Recensies

Aleid Truijens, *Wij eisen les!*, de Volkskrant/Meulenhoff, Amsterdam, 2008, ISBN 978-90-2908-378-2, 288 pagina's, prijs: € 17,95

Wim Couwenberg, *Moderniteit als nieuw beschavingstype. Ontwikkeling, problematiek en perspectief*, Civis Mundi Jaarboek 2009, Damon, Budel, 2009, ISBN 978-90-5573-935-6,

Ze kunnen wel wat, maar ze weten niets!

Gerard van Rossum

'Het Nederlandse onderwijs is helemaal niet zo beroerd, maar het is - en nou laat ik de gymasia even buiten beschouwing - te grijs, te amorf, te veel op de middenmoot gericht. Leuk en gezellig meedoen wordt meer gewaardeerd dan nerd-achtig uitblinken, een monomane passie of een uitzonderlijk creatief talent,' aldus Aleid Truijens tijdens de presentatie van haar bundel *Wij eisen les!*, over kwaliteitscrisis in het Nederlandse onderwijs.

'[Want het] zelfstandig leren, bedacht voor mondige witte middenklassenkinderen, is voor leerlingen met een taalachterstand, die van huis uit vaardigheden als zelfreflectie en jezelf presenteren niet hebben meegekregen, een crime. Ze willen gewoon les, en uitleg. Maar de leraren die hun dat kunnen geven, zijn weggestuurd. Zo verlaten elk jaar tienduizenden de school zonder een simpel tekstje te kunnen lezen. Ze zullen nooit volwaardig kunnen functioneren.'

Toegegeven, met goed geschreven teksten kan men mij snel overtuigen, maar bij de artikelenbundel *Wij eisen les!* van Aleid Truijens was mijn leesplezier slechts een bonus, een kers op de taart. Overtuigend is zij in de eerste plaats door haar rake, door onderzoek gestaafde voorbeelden van de kwaliteitscrisis in het Nederlandse onderwijs. *De Volkskrant* en Meulenhoff hebben haar columns en artikelen (1998-2008) over het onderwijs terecht gebundeld. Cijfers over de rampzalige staat van de onderwijskwaliteit, die de onderwijswereld getergd als 'borreltafelpraat van verzuurde intellectuelen' afdoet, weet Truijens met meeslepende verontwaardiging boven water te krijgen. Deze verontwaardiging is inderdaad vaak opgetekend uit de mond van gepensioneerde of anderszins voormalige functionarissen als schoolhoofden, hoge ambtenaren en inspecteurs, die zich nu vrij voelen hun hart te luchten.

Kritiek

Haar belangrijkste pijlen richt de auteur op de kwaliteit van de pabo's, en dus van de basisschoolleraren, op de Nederlandse mentaliteit van 'de kinderen moeten het vooral leuk hebben', op het zonder enig onderzoek of internationale vergelijking ingevoerde 'zelfstandig leren', op het wurgende management, op de autonomie van de scholen en op het competentieleren. Ook de dwingende rol van de zichzelf aan het werk houdende pedagogische adviescentra stelt ze aan de kaak.

Competente studenten van nu kunnen wel wat, maar weten niets!

Zo betoogt Truijens dat de scholen de conclusies over de onderwijsvernieuwing van Jeroen Dijsselbloem (de voorzitter van de Parlementaire Onderzoekscommissie naar Onderwijsvernieuwingen) zo enthousiast omarmden omdat hij de zwarte piet in de eerste plaats bij de politiek en het departement legt, zijn hand dus in eigen boezem steekt en de scholen zelf buiten schot laat. Terwijl de grootste ramp, de maatregel die de kwaliteit van het onderwijs het snelst omhoog joeg, de verzelfstandiging van de scholen door voormalig onderwijsminister Maria van der Hoeven is geweest. De onderwijswerkgevers kregen daardoor de gelegenheid hun 'productie' kwantitatief te verhogen met 'vernieuwingen', die nooit door de molen van wetenschap of democratisch debat zijn gegaan: schaalvergroting, marginalisering van leraren, competentieleren, steeds verder versoepelen van de 'startkwalificatie'. *Kwantiteit*, daar worden scholen op afgerekend, niet op wat leerlingen weten. Ze haalt cultuurhistoricus Herman Pleij aan, die in zijn afscheidscollege verzuchtte dat die competente studenten van nu wel wat kunnen, maar niets weten!

Samengevat is Truijens grootste zorg: wie bewaakt de *kwaliteit*, nu niemand (behalve verwaarloosbare grootheden als de leerlingen en de maatschappij) daar nog belang bij heeft? Een aanrader, voor iedereen in het onderwijs! Ook wie het totaal niet met haar eens is kan er gegarandeerd veel plezier aan beleven. ◀

Moderniteit tussen beheersing en emancipatie

Hessel Nieuwelink

Als eerste burgerrepubliek leidde Nederland de ontwikkeling van de moderne traditie van vrijheid en verdraagzaamheid. Van oudsher onderscheidt Nederland zich door de cultivering van het vrije verkeer van goederen, personen en ideeën en het bemiddelen tussen culturen, en was het daarmee een belangrijke factor in de opkomst en de ontwikkeling van de moderniteit als nieuw beschavingstype.

Hoe verhouden modernisering en morele vooruitgang zich tot elkaar? Kritiek komt in Nederland vanuit verschillende hoeken. Pim Fortuyn bekritiseerde de gevolgen van modernisering en dan vooral met betrekking tot sociale cohesie, technocratisering van politiek en rationalisering van de zorg. De SP stelt dat modernisering - in SP-termen gevat als *neoliberaal beleid* - de sociale verwoeheden van de Nederlandse verzorgingsstaat onder druk zet. Christenen en moslims bekritisieren de hedendaagse modernisering omdat die de godsdienstige moraal ondermijnt met bijvoorbeeld seksueel wangedrag tot gevolg. Conservatieven als Ad Verbrugge bekritisieren de modernisering omdat die teveel nadruk legt op de menselijke rationaliteit en goedheid en er onterecht van uitgaat dat morele vooruitgang mogelijk is wanneer moderniteit-onwelgevallige tradities verdwijnen.

Beschavingstype

In zijn nieuwste boek, *Moderniteit als nieuw beschavingstype*, beschrijft emeritus hoogleraar Staats- en Bestuursrecht Wim Couwenberg de wortels en betekenis van het begrip *moderniteit*. Hij houdt een pleidooi voor een gematigd positieve houding ten opzichte van moderniteit als beschavingstype. Voor hem is het cultuurtype van de moderniteit onontkoombaar. Deze positie is gezien de bovenstaande kritiek verfrissend, zeker omdat Couwenberg vanuit een christen-democratisch perspectief schrijft.

In het boek - dat erg veel verschillende onderwerpen behandelt - begint hij met zijn eigen ervaring omtrent moderniteit. Hij groeide op in een katholiek gezin: 'De wereld van mijn jonge jaren was nog doortrokken van de geest der Middeleeuwen'. De moderniteit was in dit verzuilde milieu nog zeker niet doorgedrongen. Zijn eigen afscheid van dit milieu kwam met het afscheid van de Katholieke Universiteit Nijmegen. Zijn conceptdissertatie was volgens een hoogleraar onvoldoende in overeenstemming met het katholieke gedachtegoed. Dit zette hem ertoe zijn proefschrift af te maken aan de niet-religiegebonden Universiteit van Leiden. Tijdens de volgende jaren ontwikkelde hij een christendemocratische maatschappijopvatting die fundamenteel een middenpositie innam. Voor de toenmalige confessionele politiek (van voor de vorming van het CDA) was dit een onmogelijke positie, want het was niet in overeenstemming met de gepolariseerde politiek - in de ogen van Couwenberg nogal gedomineerd door links-progressieven. Deze middenpositie lijkt jaren later toch door het CDA te zijn aangenomen, zonder dat het dat zelf expliciet erkent.

Verschrikking en vooruitgang

De middenpositie moet worden gezien als redelijk en pragmatisch en niet uitgaande van grote maakbaarheidsgedachten of het idee dat er sprake is van een lineaire historische ontwikkeling naar een betere wereld. Beide ideeën nemen een belangrijke plaats in binnen het liberalisme en het socialisme en zijn van grote invloed geweest op bijvoorbeeld de totstandkoming van de mensenrechtenverdragen na de Tweede Wereldoorlog; terwijl juist de misdaden van beide wereldoorlogen ons moeten doen beseffen dat beide naïeve en gevaarlijke ideeën zijn. Couwenberg stelt vervolgens - en dat maakt het boek interessant - dat daarmee modernisering niet onwenselijk is, maar dat dit proces anders verloopt dan de invloedrijke ideologieën veronderstellen. Het idee van vooruitgang blijft belangrijk 'als een progressie die spiraalsgewijs verloopt via cycli van op- en neergang met vooralsnog een accumulatie van historische energie en een hoger niveau van collectief bewustzijn als uitvloeisel'. Want hoewel er, ook als gevolg van modernisering, in het ver-

leden zeer veel verschrikkingen hebben plaatsgehad, is er ook veel vooruitgang waar te nemen: minder criminaliteit, grotere zelfbeheersing, grotere seksuele vrijheid, liberalisering van familierecht en grotere rechtszekerheid.

Polaire spanning

Kenmerkend voor het cultuurtype van de moderniteit is volgens Couwenberg 'de polaire spanning tussen twee fundamentele drijfkrachten [te weten] het beheersings- en het emancipatiemotief'. Modernisering wordt enerzijds gekenmerkt door een groeiende invloed van moderne wetenschap en technologie en een soevereine staat. Maatschappelijke processen worden in toenemende mate gerationaliseerd waardoor zij beter beheersbaar zijn, met name door de nationale staat. Anderzijds wordt dit cultuurtype door een emancipatiemotief gekenmerkt. Er bestaat binnen de moderniteit de drang om mensen uit religieuze, maatschappelijke en politieke machtsstructuren te bevrijden, getuige

verschillende politieke en geestelijke omwentelingen sinds de achttiende eeuw.

De twee motieven kunnen elkaar versterken. Wetenschappelijke vrijheid kan tot (de wens van) politieke en religieuze vrijheid leiden. De twee motieven kunnen elkaar echter ook tegenwerken. De Holocaust was immers uitsluitend mogelijk doordat de goed georganiseerde nazistaat de middelen bezat om op industriële wijze een genocide uit te voeren en doordat (moderne) evolutionaire theorieën op de samenleving werden toegepast. Het is dus goed mogelijk dat het beheersingsmotief het emancipatiemotief volledig onderdrukt. Hoe het verloop van de geschiedenis eruit ziet hangt volgens Couwenberg dan ook af van de uitwerking van deze krachten. Dat maakt duidelijk dat in zijn perspectief morele vooruitgang onder de juiste omstandigheden mogelijk is.

Omgevallen boekenkast

Deze gedachte werkt Couwenberg

verder uit. Daarbij maakt hij veel uitstapen. Dat laatste is erg jammer. Hoewel moderniteit als beschavingstype al een zeer breed onderwerp is, acht de auteur het noodzakelijk om zeer uiteenlopende onderwerpen in het boek te behandelen en daar een keur aan (klassieke) werken bij te betrekken: *Moderniteit als nieuw beschavingstype* lijkt hier en daar een kruising tussen een omgevallen boekenkast en een inventarisatie van alle onderwerpen waarvan Couwenberg verstand heeft.

Hierdoor komt het eigenlijke betoog enigszins in de verdrinking en verliest het aan scherpte en helderheid. Het was juist interessanter geweest als Couwenberg uitgebreider had stilgestaan bij de betekenis van moderniteit als beschavingstype binnen huidige westerse samenlevingen, en dan in het bijzonder de veranderingen van de afgelopen twee decennia in cultureel, sociaal en politiek opzicht. Het is dan ook te hopen dat hij dit in een toekomstig boek nog gaat doen. ◀

(advertentie)

Gratis gastlessen voor mbo

Politiek, stemmen en verkiezingen

Gaan uw leerlingen in maart 2010 voor het eerst naar de stembus? Vanaf 1 oktober heeft het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) een aanbod van gastlessen dat zich richt op deze groep leerlingen.

Enthousiaste gastdocenten van het IPP komen hiervoor graag naar uw school. En wat verandert er nog meer als je 18 wordt? Ook die vraag beantwoorden onze gastdocenten samen met uw leerlingen. De lessen richten zich op het mbo.

U kunt kiezen uit lessen met verschillende thema's:

- Stemmen
- Hoe kun je zelf invloed uitoefenen?
- Hoe wordt ons land bestuurd?
- Politieke partijen
- Lokale politiek

In alle lessen wordt kennisoverdracht gecombineerd met interactieve werkvormen. De gastdocenten geven per dag op één school minimaal twee en maximaal vijf lessen. De gastlessen zijn gratis en beginnen niet voor 9.00 uur. Begin september vindt u meer informatie over de gastlessen en de wijze waarop u deze kunt aanvragen op

www.politiekindeklas.nl

die op de Docentendag een workshop willen geven over hun eigen lessen, werkvorm, lesmateriaal of lessenserie. Heeft u lessen ontwikkeld die u op de Docentendag met uw collega's wilt delen? Neem dan contact op met Hans Teunissen (h.teunissen@denassau.nl).

Veldraadpleging advies Maatschappijwetenschappen

In november zal de vervolgcommissie Maatschappijwetenschappen havo/vwo onder leiding van Paul Schnabel haar rapport aanbieden aan staatssecretaris van Onderwijs Marja van Bijsterveldt. Over dat rapport worden in samenwerking met SLO veldraadplegingen georganiseerd. Waarschijnlijk zullen deze nog in november plaatsvinden. Wij informeren u via de e-mailnieuwsbrief en de website van de NVLM over de precieze data. Het is de bedoeling dat na deze raadplegingen een syllabuscommissie aan de slag gaat om het examenprogramma verder uit te werken. Als dat is gebeurd zal er naar verwachting op verschillende scholen met een *pilot* worden gestart om het examenprogramma in de praktijk te testen.

Mbo

Op 18 augustus namen twee bestuursleden van de NVLM deel aan een overleg met staatssecretaris Van Bijsterveldt over het document *Leren, Loopbaan en Burgerschap* (LLB). De NVLM is zeer bezorgd over de vrijblijvendheid rondom burgerschap, die sprak uit het advies van de MBO Raad aan de staatssecretaris. U las hier al meer over in de vorige *Maatschappij & Politiek*. Naast de NVLM-vertegenwoordiging namen ook een bestuurslid van de vereniging van docenten Lichamelijke Opvoeding en een groot aantal onderwijsmanagers deel aan het overleg. Wij zijn benieuwd of de staatssecretaris onze geluiden op pakt en voor een kritische opstelling ten opzichte van de MBO Raad kiest. Zodra wij meer weten, zullen wij u via de e-mailnieuwsbrief van de actuele ontwikkelingen op de hoogte brengen.

Wist u dat...

Wist u dat u op basis van de CAO vanaf dit schooljaar recht heeft op scholing tot een bedrag van jaarlijks ten minste 500 euro? Wellicht is het een goed idee een deel van dit bedrag aan nascholing

op het terrein van Maatschappijleer te besteden.

Vragen en antwoorden

Elders in dit nummer leest u verschillende vragen die de afgelopen tijd door maatschappijleerdocenten aan het NVLM-bestuur zijn gesteld. Natuurlijk gevolgd door de antwoorden die wij op deze vragen hebben geformuleerd. Ook in de komende nummers van *Maatschappij & Politiek* vindt u een aantal vragen en antwoorden. Misschien vindt u in deze tijdelijke rubriek het antwoord op een vakgerelateerde vraag waarmee u al langer rondloopt.

Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Arthur Pormes, voorzitter
telefoon: 0346 - 262888
e-mail: a.pormes@brokledede.nl

Coen Gelinck, secretaris
Nieuwe Prinsengracht 78 II
1018 VV Amsterdam
telefoon: 06 - 40755812
e-mail: coen@wxs.nl

Tom Stroobach, penningmeester
telefoon: 0320 - 249481
e-mail: tstroobach@hotmail.com

Hans Teunissen, vicevoorzitter
e-mail: h.teunissen@denassau.nl

Ingrid Faas, ledenadministratie
e-mail: ingridfaas@gmail.com

Rob van Otterdijk
e-mail: r.vanotterdijk@chello.nl

Felix van Vugt
e-mail: felix.vanvugt@tiscali.nl

Patricia Leenders
e-mail: p.leenders@ils.ru.nl

www.nvml.nl
Girorekening NVLM: 1889654

Docentendag

In de vorige *Maatschappij & Politiek* kondigden we al aan dat de Docentendag Maatschappijleer, jaarlijks georganiseerd door de NVLM en het Instituut voor Publiek en Politiek, dit schooljaar plaatsvindt op 5 februari 2010. Inmiddels kunnen we ook twee interessante sprekers aankondigen. De dag wordt geopend door Rob Wijnberg, filosoof en columnist voor *NRC Next*. Begin dit jaar schonken wij in de e-mailnieuwsbrief al aandacht aan zijn nieuwste boek, getiteld *Nietzsche en Kant lezen de krant*. De dag wordt afgesloten door Maarten van Rossem, bijzonder hoogleraar Nederlandse cultuur van de 20e eeuw in internationale context en vooral bekend als Amerika-deskundige en televisiepersoonlijkheid. Daarnaast kunt u weer kiezen uit een groot aantal lezingen en workshops. Het NVLM-bestuur is op zoek naar docenten

gesignaleerd

Beroepsethiek

Wat kenmerkt goede professionals in het onderwijs, de jeugdzorg en het recht? Hoe ontwikkelen zij zich tot professionals die ethisch karakter tonen? Is een beroepscode behulpzaam in concrete probleemsituaties uit de eigen

beroepspraktijk en kan men daarover wat van andere professies opsteken? Dergelijke vragen staan centraal in de bundel *Code en karakter, Beroepsethiek in onderwijs, jeugdzorg en recht*, onder redactie van Jos Kole en Doret de Ruyter, met bewerkte bijdragen van een conferentie over de beroepsethiek van pedagogen en juristen.

Pedagogen (waaronder leerkrachten, gezinsvoogden en pedagogische hulpverleners) en juristen (waaronder rechters, advocaten, officiers van Justitie en notarissen) vormen twee heel verschillende maar toch ook vergelijkbare beroepsgroepen. Uit eerder onderzoek blijkt dat het vruchtbaar kan zijn om met betrekking tot beroepsethiek over de muren van het eigen beroep te kijken. Wat levert een dergelijke *interprofessionele* kruisbestuiving tussen professionals in het onderwijs, de jeugdzorg en het recht op? De bijdragen in dit boek bieden samen een inspirerend antwoord.

Deze bundel is van belang voor juristen en pedagogen van allerlei slag die zich verder willen verdiepen in de morele dimensie van hun eigen beroepspraktijk. Ook is het boek relevant voor beroepsethisch onderwijs aan studenten op universiteiten en hogescholen die voor pedagogische en juridische beroepen worden opgeleid. Beroepsorganisaties die het beroepsethische profiel van hun leden willen versterken vinden in dit boek vruchtbare aanknopingspunten. De bundel heeft een wetenschappelijk karakter maar is vlot leesbaar voor een breed geïnteresseerd publiek.

Meer informatie: www.swpbook.com.

Schoolveiligheid

Onder regie van het Nederlands Jeugdinstituut neemt Halt Nederland door het hele land deel aan projecten over schoolveiligheid. Alle scholen in Nederland moeten een veiligheidsbeleid hebben en uitvoeren. Niet alle scholen slagen erin een dergelijk beleid op eigen kracht gestalte te geven. In de projecten Schoolveiligheid worden scholen geadviseerd over aanpak en uitvoering van een effectief veiligheidsbeleid. Omdat de Halt-medewerkers een lange ervaring hebben met het geven van voorlichting op scholen, neemt deelname aan deze projecten een logische plaats in binnen de preventieactiviteiten van de Halt-sector. Voor meer informatie: www.halt.nl.

Meningsuiting

'Je mag toch zeggen wat je denkt', lijkt in onze tijd de norm geworden. Ook scholen worden met de gevolgen daarvan geconfronteerd. Het idee dat de vrijheid van meningsuiting grenzen heeft, komt veel jongeren vreemd voor. In het nieuwste nummer van *NartheX, tijdschrift voor levensbeschouwing en educatie*, wordt de rol verkend van scholen en van het vak Godsdienst/Levensbeschouwing in het bevorderen van 'authentieke meningsuiting'. Volgens Wil Eggenkamp hebben de nieuwe media de democratische spelregels van de vrijheid van meningsuiting onder druk gezet. De school is volgens hem bij uitstek de plaats waar jongeren opnieuw moeten leren welke taboes bij die vrijheid horen. Ger Groot laat zien waar de ultraliberale droom van ongebreidelde vrijheid van meningsuiting op uit loopt: een moreel wilde Westen, waarin de bescherming van de minder weerbaren in het publieke debat het onderspit delft. Om zinvol over meningsuiting te spreken moet eerst worden bepaald wat een mening wel en niet is. Paul van Tongeren doet dat in zijn bijdrage. Wil Eggenkamp schetst een didactische route om 'verbaal wildplassen' tot 'authentieke meningsuiting' om te buigen. Meer informatie: www.damon.nl.

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Christine Elout, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijs, Hessel Nieuwelink, Gerard van Rossum, Anique ter Welle, Jeff Peck (correspondent New York, VS).

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Foto-omslag

Roel Wijnants

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek,

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@publiek-politiek.nl

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail menp@publiek-politiek.nl

www.maatschappijenpolitiek.nl

Abonnementenprijs M & P 2009

€44,50 per jaar. Studenten €38,- Scholen en instellingen

€48,70. M & P verschijnt acht keer per jaar. Losse

nummers €5,90 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip

ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld.

Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig

gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening

gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan

met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de

voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees

bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende

abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd

zonder voorafgaande toestemming van de redactie met

uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal,

indien dit geschiedt zonder winstoogmerk.

In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden

vermeld.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar bij de uitgever,

telefoon 020 5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

**Het komende nummer van
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 2 november**

(advertentie)

The Mass Shooting of Jews in Ukraine 1941-1944: **The Holocaust by Bullets**

In Nederland alleen te zien in Nationaal Monument Kamp Vught
met Nederlandse vertaling

10 september 2009 t/m 9 januari 2010

Foto: USHMM/Imperial War Museum

Lunettenlaan 600
5263 NT Vught
(073) 656 67 64
www.nmkampvught.nl
www.holocaustbybullets.nl
Entree vrij | geschikt 16 +

Deze expositie is mogelijk dankzij

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

The Mass Shooting of Jews in Ukraine 1941-1944:
The Holocaust by Bullets is ontwikkeld en wordt verspreid door
LE MEMORIAL DE LA SHOAH, Parijs, Frankrijk.

Voortgezet en
hoger onderwijs:
Bezoek de expositie (16+);
lesmateriaal en workshop
op aanvraag.

(advertentie)

Lesmateriaal De Haagse Tribune beschikbaar

Dit schooljaar bezoeken
21.000 leerlingen De Haagse

Tribune, een project van het Instituut voor
Publiek en Politiek (IPP). De Haagse Tribune
is een leuke, leerzame en educatieve dag met
discussie, rondleidingen, museumbezoek en
andere activiteiten rondom het Haagse Binnen-
hof. Veel van het materiaal dat het IPP gebruikt
bij De Haagse Tribune, kunt u ook in uw lessen
gebruiken. Dat lesmateriaal is nu beschikbaar
op de website van De Haagse Tribune.

U vindt de rollenspelen, de bingo, de testjes en
het Krachtenveld (inclusief docentenhandlei-
dingen) op [www.dehaagsetribune.nl/Down-
load-materiaal!](http://www.dehaagsetribune.nl/Download-materiaal!)

(advertentie)

Hebben uw leerlingen vragen over politiek?

Willen ze weten hoe Nederland wordt bestuurd
of wanneer ze mogen stemmen?

Op www.politiekhoezo.nl vinden ze antwoorden op deze en
vele andere vragen. Daarnaast staat op de website hoe ze
zelf actief kunnen worden en wat er bij De Haagse Tribune
te beleven valt. Verder kunnen leerlingen er meedoen aan
een quiz, hun mening geven in een forum of het eerste
Haagse Tribune-journaal bekijken.

U en uw leerlingen vinden de antwoorden op (bijna) alle
vragen over politiek op: www.politiekhoezo.nl

NIEUW

Dossier maatschappijleer

Een nieuwe SchoolTV-serie voor het vak maatschappijleer in de tweede fase havo/vwo.

Afleveringen

- 1 Rechtsstaat: De rechtsstaat in spagaat
- 2 Verzorgingsstaat: Vergrijzing, het probleem van de toekomst?
- 3 Parlementaire democratie: Kies voor het klimaat!
- 4 Pluriforme samenleving: Integreeren of isoleren?

De serie toont deze thema's vanuit de vier domeinen en is zeer geschikt als aanvullende lesstof.

- Vier afleveringen van 15 min., eenvoudig in te passen in uw lessen.
- In elke aflevering een column van Rob Wijnberg.
- Op de leerlingensite www.eigenwijzer.nl: alle afleveringen en inburgeringstest, vergrijzingsquiz en klimaatspel.
- Docentenhandleiding met vragen/opdrachten en een overzicht van hoofdstukken in de lesmethoden waar de afleveringen bij aansluiten.

Uitzenddata op Nederland 2 > donderdag 8 en 15 oktober en 5 en 12 november van 9.45 - 10.00 uur.

Na uitzending van de afleveringen zijn deze ook te bekijken via www.schooltv.nl/dossiermaatschappijleer_docent en www.uitzendinggemist.nl.

Ook verkrijgbaar op dvd!

Dossier maatschappijleer is na uitzending van de afleveringen ook verkrijgbaar op dvd, voor € 32,50.

Teleac
School TV